

Paminklo REFORMACIJOS IR LIETUVIŠKOS RAŠTIJOS PRADININKAMS

Užsakovo (LRIKD) PRANEŠIMAS bendros LDS, VMS ir LRIKD komisijos APIE PAMINKLO STATYBOS BŪKLĘ 2021 12.10 jungtiniame posėdyje

Užsakovo požiūris į paminklo statybos būklę 2021 m. rugsėjo mėn. buvo apibūdintas dokumente "Atsakymas į LDS pirmininkės E.G. Bogdanielienės 2021-07-13 Nr. R1-83 raštą" LRIKD (toliau Draugijos) 2021-08-06 raštu nr. 33. Per tą laiką buvo sudaryta bendra LDS, VMS ir Draugijos komisija, kuri šiandien susirinko aptarti paminklo statybos III etapo išbaigtumą ir kartu paminklo visumos meninę visumą.

Laimėjusio konkursą 2017 m. gruodžio mėnesį Paminklo projektą sudarė trys struktūrinės dalys:

- 1) architektūrinis sprendimas;
- 2) informaciniai tekstai ant pilonų;
- 3) meniniai vaizdai, simboliai ir du Radvilų portretai ant pilonų.

I.1. **Architektūrinė-skulptūrinė kompozicija**, jos meninio-idėjinio turinio plastinė raiška - talentingas sprendimas. Surastas ryšys tarp skulptūrinės-architektūrinės kompozicijos elementų ir paminklo visumos; tarp paminklo ir memorialinės Evangelikų reformatų valdų reikšmės. Jo vieta įprasmina simbolinę Bažnyčios-sinodo pastatų ašį sode. Dėkojame autoriams už pasiūlytą meninį architektūrinį kūrinį.

I. 2. Dalį architektūrinio projekto jau įvykdė Vilniaus miesto savivaldybė ir UAB „Žybartuva“. Dėkojame VMS už geranoriškumą, palankumą paminklo idėjai, įdėtas lėšas statybai ir už dalies paminklo pastatymą. Nuoširdžiausiai dėkojame Draugijos ir tų žiūrovų, kuriems yra vertingi Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkų nuveikti darbai, vardu.

I.3. Didesniąją darbų dalį (apie 130 000 Eur) finansavo Vilniaus miesto savivaldybė. Draugija į paminklo sukūrimą, gamybą ir statybą jau investavo 75 170 Eur: premijos konkurso I-III vietos laimėtojams – 6000 Eur; skulptorei D. Matulaitei – 28 500 Eur; architektui J.Balkevičiui – 13 120 Eur; UAB „Žybartuvai“ – 27 550 Eur. Iki pilno paminklo kūrybos, gamybos ir statybos užbaigimo 2022 m. IV ketv. Draugijai dar trūksta 120 000 Eur.

II. 1. Prof. D. Matulaitės numatytus **informacinius tekstus** ant pilonų, Jos prašymu parašė 4 Draugijos mokslininkai, tyrinėję Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkus, pagal autorės nurodytą apimtį ir bendru sutarimu nustatytą modelį: asmenybės bendras pristatymas ir biografijos duomenys, asmenybės reikšmės įvertinimas, asmenybės arba amžininkų citata.

II. 2. Tekstai prašyti 2019-06 – 2019-12. Draugijos valdybai, Paminklo statybos komiteto nariams ir autoriams 2020-01-21 įteiktas pirmas tekstų variantas, galutinis - dvyliktas - įteiktas 2021-06-29. Tekstai dėl suprantamų priežasčių labai glausti, parašyti akademiniais stiliais, ieškota svarbiausių asmenybių veiklos apibūdinimo akcentų.

II.3. Tekstų derinimas. Tekstai derinti Draugijos valdyboje, su Paminklo statybos komiteto nariais, bendrų posėdžių metu su autoriais, su Evangelikų liuteronų ir Evangelikų reformatų bažnyčių atstovais, su LDS (du kartus). Galutinis - dvyliktas - variantas Nr. 12bDP įteiktas autoriams ir suinteresuotoms institucijoms, paminklo statybos komitetui 2021-06-29.

Detali derinimo istorija: 2020-01-07 – 2020-01-20 tekstai koreguoti atsižvelgiant į LRIKD valdybos ir paminklo komiteto narių pastabas; 2020-01-10 – 2020-07-03 tekstai derinti ir koreguoti atsižvelgiant į Lietuvos evangelikų reformatų ir Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčių atstovų pastabas; 2020-07-24 tekstai koreguoti atsižvelgiant į LDS pastabas raštuose 2020-06-12 Nr.R-1-79 ir 2020-07-23 Nr. R1-106; 2021-06-29 parengtas ir išsiųstas LRIKD valdybai, paminklo komitetui ir autoriams galutinis tekstų variantas Nr. 12bDP, koreguotas atsižvelgiant į D. Matulaitės pastabą, pareikštą jos interviu "Paminklą Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams" mala nesutarimų girkos" ("Lietuvos rytas" 2021-06-27) ir suderintas su abiejų evangelikų bažnyčių atstovais.

II.4. Jei ši komisija ir autoriai pritaris, siunčiame tekstus VMS paminklinių lentų komisijai.

III. I. **Meniniai vaizdai, simboliai ir du Radvilų portretai ant pilonų.** Meninės raiškos paieškų pabaiga buvo numatyta III darbo etape. Pagrindinėje etapinėse sutarties 2019.10.08 priede nr. 1 rašoma: : „... (ant trijų pilono pusių) iškilniausių Lietuvos Reformacijos ir lietuviškos raštijos pradininkų asmenybių portretų, heraldikos, sakralinių ženklų ir tekstų komponavimas“.

III.2. 2020-06-22 paminklo autoriai el. paštu pateikė III-io etapo pilonų užpildymo trečią koncepciją: XVI a. leidinių titulinį lapų faksimiles. Ši koncepcija Draugijos valdybos ir paminklo komiteto nariams buvo priimtina, tačiau šiame projekte nerodomi Radvilų portretai, herbai, ženklai ir simboliai, kurie buvo numatyti sutartyje.

2021-06-29 LRIKD valdybos ir paminklo komiteto posėdžiui paminklo autoriai pakartojo tą patį 2020-06-22 teiktą projekto variantą. Jo išbaigtumui vertinti buvo balsuojama: pritarė 3, nepritarė 13, susilaikė 4 RD valdybos nariai. Nedalyvavusieji 2021-06-29 posėdyje savo apsisprendimą pareiškė el. paštu. Nutarta, kad projektas pristatytas, bet jis vertinamas kaip neišbaigtas, t.y. nebaigtas III etapas.

Tad iki šiol turime tik vieną pilonų grafikos projekto su knygų faksimilėmis variantą, pakartotą du kartus 2020-06-22 ir 2021-06-29, su metų pertrauka, susidariusią dėl pandemijos karantino.

III.3. Draugija, balsų dauguma, kelia klausimą dėl kelių projekto vizualios raiškos elementų:

1) kodėl autorė atsisako savo pačios visuose paminklo viešinimo atvejais rodomų Radvilų portretų: jie buvo konkursiniame projekte, abiejų autorių pasirašytoje 2019 m. vasario mėn. galutinėje projektinių pasiūlymų byloje, D. Matulaitės interviu "Paminklą Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams" mala nesutarimų girkos" ("Lietuvos rytas" 2021-06-27). Šie Radvilų portretai autorės valia jau tapo paminklo projekto vizitine kortele.

2) Autorės teikiami Radvilų portretai yra išraiškingi, ir, atrodo, atlikti taip, kad tiktų raižymui akmenyje, abu orientuoti taip, kad tiktų įėjimui/ pakvietimui į paminklo vidų. Radvilos išsiskiria savo statusu (to meto faktiniai valdovai) iš teikiamų 10 asmenybių, du jų portretai būtų to išskirtinumo vizualinė raiška. Lietuvoje nėra nė vieno paminklo Mikalojams Radviloms Juodajam ir Rudajam. Autorių kuriamas paminklas būtų pirmas, ir kas žino kiek laiko, vienintelis.

3) Radvilų portretai iš autorių galutinės bylos, pasirašytos 2019-02-, p. 7,8.

4) Ne kartą valdybos ir statybos komiteto nariai kėlė klausimą, kodėl pilonų plokštumos, atkreiptos į išorę, yra tuščios. Autorės paaiškinimas, kad taip kuriama tylos zona, neįtikina, nes tuščios plokštumos yra atsuktos į sodą, kuriame lankytojai elgiasi pagal savo poreikius. Tamsias nebylias plokštumas galima interpretuoti ir kitaip: kaip nenorą kontaktuoti su dabartine visuomene, kaip užsisklendimą savyje ir diskusiją tik tarp savųjų evangelikų.

5) Ar galima būtų paieškoti sprendimo (kaip nekartą siūlė Ina Dagytė Mituzienė ir kiti nariai), kad tos plokštumos pakviestų lankytoją į paminklo vidų: gal užrašyti asmenybės asmenvardį, su datomis ar be jų, ant dviejų pilonų dar ir portretus?

6) Sutartyje minimi pilonų grafiniame vaizde esantys ženklai ir simboliai. Dauguma teikiamų faksimilių yra XVI a. spaustuvinių ir grafikų gražūs kūriniai. Ar galėtų būti faksimilės ir tekstai vizualiai daugiau susieti kokiais nors grafinais elementais iš faksimilių ar iš kitų XVI a. renesansinių leidinių? Gal tai pagyventų pilonų plokštumas, kuriose bus tekstai? Tuo pačiu būtų realizuoti sutartyje minimi ženklai ir simboliai.

7) ar galima būtų paieškoti, kaip pateikti pritaikytas smėliasrovei sudėtingas Radvilų Biblijos, Morkūno Postilės faksimiles, kadangi smėliasrovei reikia jų grafinių vaizdą supaprastinti.

Apibendrinant. Prašome dar vieno ar kelių projektų, kuriuose būtų sukomponuoti pilonų grafiniai vaizdai. Manome, kad mūsų pageidavimai pagyventų paminklo vaizdinę raišką, ir palengvintų dilemos sprendimą, ką daryti su sąmata, kai paminklo plokštumų vaizdo elementai neatitinka numatytų sutartyje.

Tikimės, kad bendromis geranoriškomis pastangomis pabaigsime mūsų protėvių darbui skirtą paminklą.

2021 12 08